

TRUYỆN NGẮN

By Lê Bình

Chiếc Áo Bà Ba và Cõi nhớ mênh mông

Đó là buổi sáng ngày thứ Bảy ngày 11/7/2009 tại công viên San Lorenzo, thuộc thành phố King City. Ở đó có cuộc họp bạn của hàng ngàn Hướng đạo Việt Nam. Bắt đầu cuộc họp bạn là ngày Truyền thống Văn Hóa được dàn dựng dưới tên Ngày Hội Làng do liên đoàn Bách Việt điều hợp. Trong ngày hội làng đó có đủ các sinh hoạt tiêu biểu của một ngày hội ở làng quê ngày xưa (có thể xưa khoảng từ 36 cho đến 100 năm.)

Các nét đặc thù của các miền đất Việt Nam được trưng bày, được trình diễn. Ở đó người ta thấy có các cô gái xứ Hà Thành (Tức Thăng Long) trong chiếc áo Tứ Thân, các anh đồ trong bộ the thâm tay cầm quạt, các chị nữ sinh xứ Thần Kinh với áo dài, tay che nghiêng vành nón lá “bài thơ”, những cô gái bận áo bà-ba cổ quần chiếc khăn rằn...các bà, các cô, các chị đều có dáng cách riêng, nét duyên dáng riêng....tiêu biểu cho mỗi miền đất nước.

Người tham dự cuộc vui ngày hội, xem múa lân, coi bói, xem hát chèo, ngâm thơ...người lớn thì hớn hở sống lại quang cảnh ngày xưa, trẻ em vui đùa vì được dịp nhìn thấy những điều lạ mắt.

Điều lạ mắt nhất đối với trẻ em chưa lần nào dự hội làng của VN...có lẽ là những bộ y phục. Các em bé đã hỏi cha mẹ, huynh trưởng...về những y phục lạ mắt. Trong một trò chơi có tên là Passport game...với hàng trăm câu hỏi, trong đó có những câu mà các em cần trả lời như: Nước VN hình chữ gì? Ở đâu? Kể tên 3 thành phố chính của Việt Nam?, Diễn tả 3 y phục truyền thống của 3 miền trong ngày Hội Làng Việt Nam,v.v.

Các Hướng đạo sinh lớn (18-20 tuổi) còn có thể biết, nhưng với các HDS 6-10 tuổi thì...các câu hỏi tưởng chừng như đơn giản đã trở thành “bứt tóc, nhức đầu”.

- Một người lớn được hỏi đã cho các em biết đó là: Áo Tứ Thân (Miền Bắc) Áo Dài (Miền Trung) và Áo Bà Ba (miền Nam)...

Những chiếc áo Tứ Thân, Áo dài, Áo Bà Ba do những những người tham dự Hội Làng đang bày ra trước mắt các em nhỏ như là một câu trả lời cụ thể rất dễ hiểu.

- Nè áo Tứ Thân là như vậy nè, có 4 thân như vậy nè, 2 vạt trước cột lại như vậy nè... áo dài là ...là vì nó dài xuống tận gót chân nè, nó không ngắn cụt ở trên như áo ngắn....nè...Thấy chưa?

Rất dễ thấy, rất dễ giải thích....cho đến chiếc áo Bà Ba thì bỗng dưng tắt tịt....người lớn cũng gãi đầu, bứt tóc trước câu hỏi ngây thơ “Tại sao chiếc áo này gọi là Bà Ba” “Sao hồng kều bằng áo Ông Ba, áo Bà Tư...???” “Đàn ông cũng mặc đó kia?”

Nước Việt Nam hình cong như chữ S (S shape), có 3 thành phố lớn ở 3 miền: Thăng Long (Hà Nội), Huế, Sài Gòn....những chiếc áo truyền thống của dân gian, những điệu hò câu hát được diễn lại trong ngày Hội Làng. Có ai giải đáp giúp các em trước những câu hỏi? Có lẽ cũng đã có...

Tôi có mặt trong ngày Hội, tôi “dung dăng dung dề, dắt trẻ đi chơi, đến cửa nhà trời...lạy cậu

lạy mẹ”. Tôi nghe được những câu hò

“mù u bông trắng, điền điền bông vàng...

bởi vì xa bụi nên hai hàng lệ rơi...”

“Đến đây xứ sở lạ lùng,

chim kêu cũng sợ, con cá vùng cũng ghê”

Làm sao một em bé sanh ra trên xứ người biết được vùng đất phương Nam ngày mở nước mới hơn 300 năm? Người lớn có khi còn “ú ớ” hà huống những đứa trẻ con.

Với chiếc “áo bà ba”, với giòng sông cửa long chảy ra chín cửa đã để lại trong lòng người đi khai hoang những hình ảnh thật khó quên...

Gần đây, có ông nhạc sĩ viết một bài ca...\

Chiếc áo bà ba trên giòng sông thăm thẳm

Thấp thoáng con xuồng bé nhỏ mong manh

Nón lá đội nghiêng tóc dài con nước đổ

Hậu Giang ơi em vẫn đẹp ngàn đời

Nhớ chiếc xuồng xưa năm nào trên bến cũ

Thương lắm con đò ngồi đợi (câu hò réo gọi) khách sang sông

Áo trắng xuồng đưa mắt cười em khẽ gọi

Người thương ơi em vẫn đợi chờ.

Đẹp quá quê hương hôm nay đẹp vô ngần

Về Sóc Trăng một ngày khai điệu lâm thôn

Ngày nắng thơm rơm xôn xao mùa lúa nhiều

Về bến Ninh Kiều thấy chàng đợi người yêu

Em xinh tươi trong chiếc áo bà ba

Em đi mau kẻo trễ chuyến phà đêm

Qua bến Bắc Càn Thơ

Cũng những chàng trai coi thường con sóng dữ
Bóng dáng yêu kiều của người gái thôn xưa
Đã ước hẹn nhau một ngày ta sum họp
Chờ bao lâu em vẫn đợi chờ

Hậu Giang ơi nước xuôi xuôi một dòng
Dẫu qua đây một lần
Nói sao cho vừa lòng
Nói sao cho vừa thương. (Chiếc áo bà ba-Trần Thiện Thanh)

Chiếc Áo Bà Ba...qua nhạc phẩm của Trần Thiện Thanh đã phổ biến trong nước đã cảm được nhiều tâm hồn đồng cảm ...Một cô gái Sóc Trăng...có bài thơ như vậy
Nghe bài hát Chiếc áo bà ba

Giữa mênh mông trời con xuồng nhỏ
Mái chèo khua sóng sánh chiều tà
"Chiếc áo bà ba trên dòng sông thăm thẳm"
Câu hát bỗng trầm như điệu dân ca...

Ơi quê hương hai mùa mưa nắng
Dòng sông xanh xóa tóc biếc hàng dừa
Áo bà ba chan hòa vành nón trắng
Dáng quê mình đẹp mãi tự ngàn xưa...
Chiếc áo bà ba của em, của chị
Rất đổi thân thương, chân chất, dịu hiền
Như cánh cò bay suốt mùa không nghỉ
Mỗi chiếc xuồng duyên dáng một nàng tiên...
Chiếc áo bà ba thuở nào mở đất
Thơm nắng phù sa thơm nét môi cười
Chiếc xuồng nhỏ đưa em về bên ấy
Nghe mái chèo khua dậy sóng hồn tôi...(LÊ THỊ XUÂN HƯƠNG -Sóc Trăng)

Có người nói chiếc áo bà ba xuất hiện đầu tiên ở Nam Bộ vào thời Nhà Hậu Lê. Có đúng không? Miền đồng bằng sông Cửu Long mới có người Việt lập nghiệp vào thời Trịnh Nguyễn phân tranh, nhà Hậu Lê ở tận đâu xa tít...Thăng Long thành...Và cũng có người nói áo bà ba xuất hiện vào nửa đầu thế kỷ XIX, do nhà học giả Trương Vĩnh Ký mang về từ chiếc áo của người dân đảo Pénang, Malaysia (người Malaysia gốc Hoa) sửa đổi cho phù hợp với người Việt. Đó là sự tổng hợp với cái "áo đàn ông cổ tròn và ống tay hẹp" do Lê Quý Đôn vẽ ra cho dân từ Thuận Quảng trở vào Nam ở cuối thế kỷ XVIII. ...v.v.

Nhưng theo nhà văn Sơn Nam, một người có nhiều kinh nghiệm về đời sống dân Nam, thì: "Bà Ba là giống người Mã Lai lai Trung Hoa. Chiếc áo bà ba mà người miền Nam ưa thích, vạt ngắn không bầu chính là kiểu áo của người Bà Ba". Một giải thích khác lại cho rằng "Có thể áo bà ba do sự cải cách từ áo lá và áo "xá xẩu" may bằng vải buồm đen của người Tàu, đó là kiểu áo cứng, xẻ giữa, cài nút thắt... Phải chăng do thời tiết quanh năm nóng bức, họ bỏ luôn chiếc cổ thấp của áo lá và áo xá xẩu. Áo bà ba được xẻ ở giữa thay vì cài nút thắt đã được làm khuy, cài nút do ảnh hưởng phương Tây".

Dù nó xuất xứ từ đâu cũng mặc, nhưng khi nhắc đến áo bà ba người ta nghĩ ngay đến nét thuần hậu, mộc mạc, dịu dàng của người phụ nữ Nam Bộ. Ngược dòng lịch sử, trở về mảnh đất phương Nam thửa hoang sơ khai hoang lập ấp. Bộ y phục thường ngày của người Nam bộ là áo ngắn và quần dài. Về sau đến thế kỷ XIX đã có sự cải tiến quan trọng cho bộ y phục ban đầu ấy thành bộ y phục thông dụng mà chúng ta thấy ngày nay đó là bộ quần áo có tên "bà ba".

Áo bà ba là áo không cổ. Thân áo phía sau may bằng một mảnh vải nguyên, thân trước gồm hai mảnh, ở

giữa có hai dải khuy cài chạy dài từ trên xuống. Áo chít eo, xẻ tà ở hai bên hông. Chiếc áo chỉ vừa phủ kín qua hông, và gần như bó sát vào thân thể. Áo Bà Ba đi với chiếc quần đen chấm gót chân đã làm tăng nét đẹp, hình hài vóc dáng của người phụ nữ vừa nhẹ nhàng, thanh thoát, mềm mại lại vừa tăng vẻ khêu gợi trữ tình. Có mấy chàng trai có thể làm ngơ không quay đầu nhìn theo bóng dáng cô gái quê với chiếc áo bà ba, chiếc quần đen Mỹ A láng mượt đang uốn cong mình chống xuống trên con lạch, con kinh...

Miền đất phương Nam nhiều kinh rạch, sông nước, nắng gió áo chít eo và xẻ tà thấp để dù có đi làm hoặc đi chơi nắng gió sông nước cũng chỉ đủ làm tung nhẹ tà áo mà không để làm mất đi vẻ e ấp kín đáo của người phụ nữ.

Chiếc áo bà ba đối với người Nam Bộ thường là bà ba đen đi đồng, bởi nó vừa sạch, vừa dễ giặt giũ rất mau khô sau khi giặt. Về hình thức, chiếc áo bà ba được xẻ ở hai bên hông làm cho người mặc cảm thấy thoải mái, vạt áo trước có thêm hai túi để đựng những vật dụng nhỏ như thuốc rê, diêm quẹt, tiền bạc...

Chính nhờ tính tiện dụng và sự thoải mái đó, chiếc áo bà ba được cả nam lẫn nữ mặc lúc đi làm, đi chợ, đi chơi. Sau này, ở những năm 1960-1970, áo bà ba truyền thống được phụ nữ thành thị cải tiến. Áo bà ba hiện nay không thẳng và rộng như xưa, mà được may hẹp, nhấn thêm eo bụng, eo ngực cho ôm sát lấy thân hình. Ngoài ra, người ta còn chấp vai, cổ tay, các kiểu cổ lá sen, cánh én...

Các kiểu ráp tay cũng được cải tiến. Từ kiểu may áo cánh xưa, thân liền với tay, người ta nghĩ tới cách ráp tay rời ở bờ tay áo (raglan) đã tạo nên vẻ đẹp gợi cảm cho chiếc áo bà ba. Với kiểu vai raglan này, hai thân áo trước và sau tách rời khỏi vai và tay áo, trong khi tay và áo lại liền từ cổ tới nách. Bà ba vai raglan chỉ cần may khít, vừa vặn với eo lưng, không quá thắt như kiểu áo trước đó. Tay áo dài hơn, có khi người ta bỏ cả hai túi ở vạt trước.

Nếu so với các y phục truyền thống của 3 miền như Áo Tứ Thân, Áo The Thâm, Áo Dài...v.v thì chiếc áo bà ba Nam Bộ là bộ y phục đơn giản nhất và gợi cảm nhất. Sự khiêm tốn này phù hợp với nhịp sống của người Nam luôn đề cao sự giản dị, thanh cao. "Chiếc áo bà ba trên dòng sông thăm thẳm. Tháp thoáng con xuồng bé nhỏ mong manh. Nón lá đội nghiêng coi thường con sóng dữ... Hậu Giang ơi em vẫn đẹp ngàn đời" (Trần Thiện Thanh).

Ngày nay, những người con gái Nam Bộ chất phát thật thà ấy vẫn gợi cảm khi ra đồng, vẫn mềm mại trên những chuyến đò ngang, tháp thoáng đầu đây bên những rặng dừa, bờ mương, con kinh nhỏ...gió tung tà áo khi bước qua những chiếc cầu tre lắt lẻo, hay e ấp dưới chiếc nón lá, thơ mộng trong những câu hò...

Có thể nói chiếc Áo Bà Ba là tâm hồn, là sự kết tinh của tình quê hương xứ sở, là hồn Việt trải qua mấy trăm năm từ khi cha ông khai phá mảnh đất phương Nam. Nét đẹp thuần khiết ấy, những sắc màu dung dị ấy dù xuất hiện giữ chôn phần hoa nhà cao cửa rộng, hay giữa phố phường xa lạ Mỹ quốc vẫn còn là, và mãi mãi là biểu tượng của một vùng trời quê hương.

Dù cuộc sống xứ người vội vã hơn, ồn ào náo nhiệt hơn, dù thời gian có làm cho bao giá trị thay đổi, nhưng trên con đường đi tới, mẹ ta, chị ta, em ta vẫn mặc chiếc áo mộc mạc ấy như một nét hồn quê vẫn còn ẩn hiện đâu đây, vẫy gọi ta tìm về bên cội nhớ mệnh mông...

Lê Bình, Aug 04, 2009

(Bài viết có tham khảo tạp chí Phụ Nữ Đẹp)